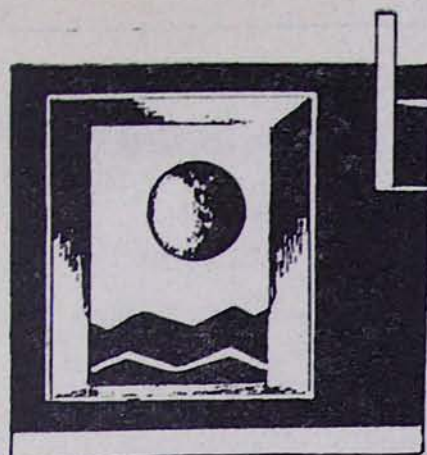

ԷԿՈՒՄԵՆԻԿ

ԿՅԱՆՔ

ՀԱՄԱՕՐԹՈՂՈՔՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆ ՄԱՅՐ ԱԹՈՈՒ
Ս. ԷԶՄԻԱԾՆՈՒՄ

Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի «Համաշխարհային առաքելություն և ավետարանչություն» հանձնաժողովի նախաձեռնությամբ և Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետի հրավերով սույն թվականի սեպտեմբերի 16—21 օրերին Մայր Աթոռում գումարվեց օրթողոքս եկեղեցիների ներկայացուցիչների խորհրդակցություն, որին մասնակցում էին՝

Կ. Պոլսի Տիեզերական պատրիարքության անունից՝ միտրոպոլիտ Էմիլիանոս Տիմիադիսը և Հելսինկիի Ջոն միտրոպոլիտը:

Ռուս պրավոսլավ եկեղեցու անունից՝ Աստրախանի տ. Միքայել եպիսկոպոսը, պրոֆ. տ. Վիտալի Բորովոյ ավագ քահանան և պրոֆ. Ալեքսի Օսիպովը:

Վրացական օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ Սուխումիի և Աբխազիայի տ. Իլիա միտրոպոլիտը ու հայր Իլարիոնը:

Բուլղար օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ տ. Նեստոր վարդապետը:

Ռումին օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ տ. Անտոնի Պլամադեալա եպիսկոպոսը և պրոֆ. Դիմիտրու Պոպեսկուն:

Լեհաստանի օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ տ. Սիմոն Ռոմանչուկ վարդապետը:

Հունաստանի օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ պրոֆ. տ. Անաստասիոս Յաննուլատոս եպիսկոպոսը և պրոֆ. Էվանգելոս Թեոդորուն:

Սերբիայի օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ պրոֆ. Էմիլիան Չարնիչը:

Չեխոսլովակիայի օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ դոցենտ տ. Պավել Ալեշ ավագ քահանան:

Կիպրոսի օրթողոքս եկեղեցու անունից՝ Դիոնիսիոս Կիկոսիա տարկավագը:

Եթովպական ուղղափառ եկեղեցու անունից՝ դուկտ. Գիրմա Վոդեկիր-կոսը.

Արևելքի սիրիական օրթոդոքս եկեղեցու անունից՝ տ. Գևարգեզ Մար Օսթաթիոս եպիսկոպոսը.

ԱՄՆ-ի օրթոդոքս եկեղեցու անունից՝ պրոֆ. Զոն Մեյենդորֆը:

Խորհրդակցությանը մասնակցում էր նաև հայ առաքելական եկեղեցու պատվիրակությունը՝ հետևյալ կազմով.

տ. Թորգոմ արքեպիսկոպոս Մանուկյան (Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին).

տ. Ծախե արքեպիսկոպոս Աճեմյան (Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին).

տ. Արսեն եպիսկոպոս Բերբերյան (Մայր Աթոռ ս. Էջմիածին).

տ. Արամ վրդ. Քեշիշյան (Տաճն Կիլիկիո կաթողիկոսություն, Անթիլիաս).

տ. Զարեհ վրդ. Ազնավորյան (Տաճն Կիլիկիո կաթողիկոսություն, Անթիլիաս).

Որպես խորհրդականներ սույն ժողովին մասնակցեցին նաև՝

պրոֆ. տ. Բորիս Բորիսկույն (Ֆրանսիա).

տիկին Տոմկո Եվդոկիմովը (Ժնև).

տ. Պոլ Ֆուետերը (Աստվածաշնչի միացյալ ընկերություն, Բելգիա).

դուկտ. Դանիել Մարտենսենը (Լուսեմբական համաշխարհային ֆեդերացիա, Ժնև).

Պարզև Ծախբազյանը (Մայր Աթոռի Միջեկեղեցական հարաբերությունների բաժնի ընդհ. քարտուղար, Էջմիածին):

Համաօրթոդոքս սույն խորհրդակցությանը մասնակցեցին նաև եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի կենտրոնի ղեկավար անձնակազմից՝ դուկտ. Էմիլիո Կաստրոն («Համաշխարհային առաքելություն և ավետարանչություն» հանձնաժողովի տնօրեն).

պրոֆ. տ. Իոն Բրիան (նույն հանձնաժողովի քարտուղար).

վերապատվելի Ահարոն Սապազյանը (ԵՀԽ-ի Աստվածաբանական կրթության ֆոնդ).

Ժ. Ժ. Բոսվեյնը (ԵՀԽ-ի մամուլի ներկայացուցիչ):

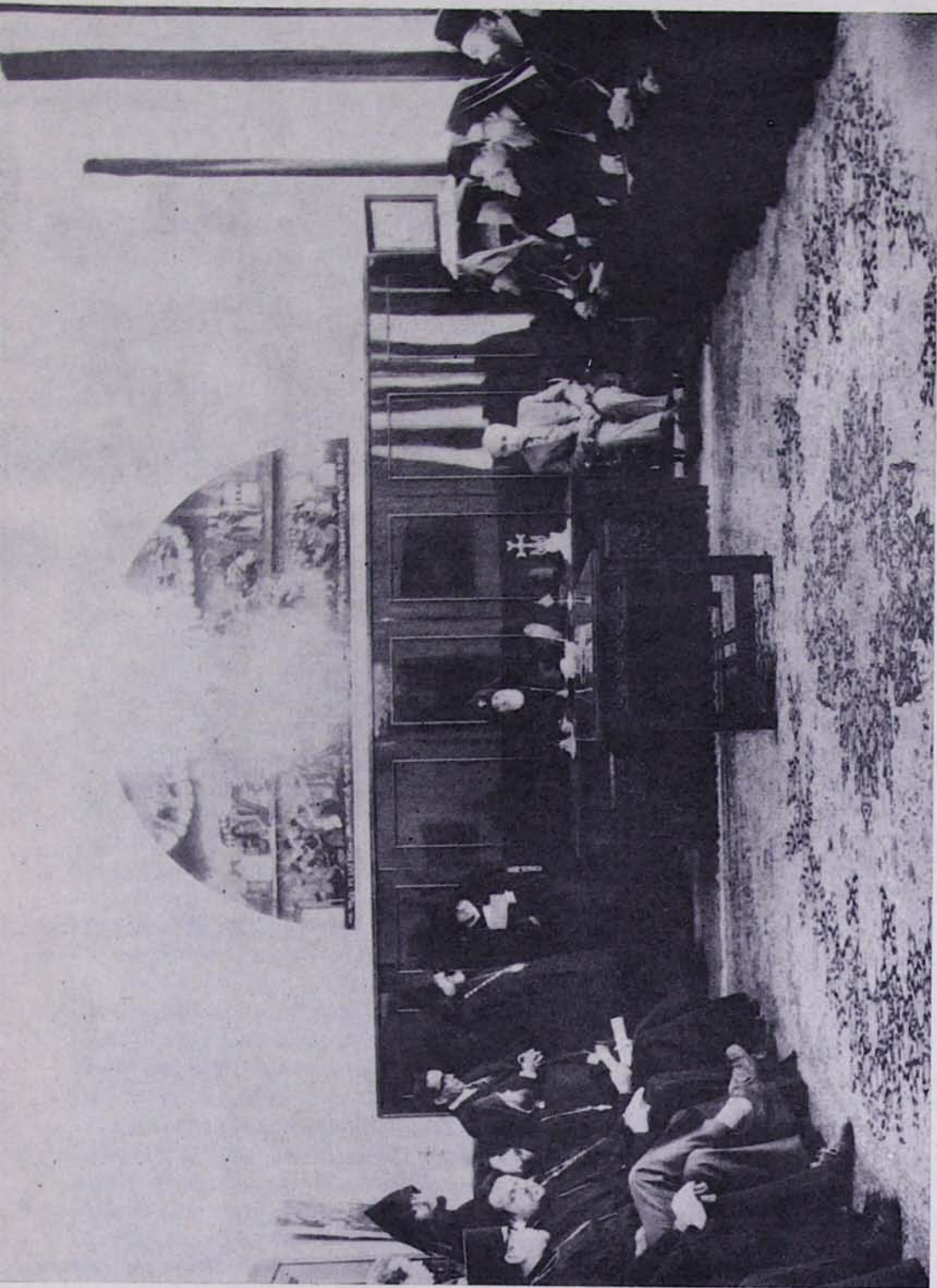
ԺԱՄԱՆՈՒՄ ՊԱՏՎԻՐԱԿՆԵՐԻ ԵՎ ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ ԲԱՑՈՒՄ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ

Սեպտեմբերի 16—17 օրերին արդեն Մայր Աթոռ էին ժամանել խորհրդակցությանը մասնակցող բոլոր պատվիրակները:

Սեպտեմբերի 17-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 9.30-ին, կատարվեց խորհրդակցության հանդիսավոր բացումը Մայր տաճարում Էկումենիկ աղոթքով: Բոլոր պատգամավորները ներկա եղան հայ եկեղեցուն հատուկ Արևագալի ժամերգությանը, որը կատարվեց Մայր Աթոռի միաբանների և հոգևոր ճանապարհի ուսանողների կողմից: Այնուհետև տեղի ունեցան ռուսերեն, վրացերեն, հունարեն, ռումիներեն, բուլղարերեն, անգլերեն և այլ լեզուներով սուրբգրական ընթերցումներ ու աղոթքներ:

Ժամը 10.30-ին պատվիրակությունը Մայր տաճարի զանգերի դողանքների ներքո առաջնորդվեց Վեհարան՝ ներկայանալու Հայոց Հայրապետին և ստանալու Նրա օրհնությունը:

Վեհարանի ընդունելության դահլիճում սույն խորհրդակցության նախագահ տ. Ծախե արքեպիսկոպոս Աճեմյանը Հայոց Հայրապետին ներկայացրեց բոլոր պատվիրակներին:

ՀԱՄԱՐԹԻՐԴԱՅ ԽՈՐՀՐԱՎԱՅԹԻԹՅԱՆ ԲԱՑՈՒՄԸ ՎԵՃԱՐԱՆՆԻՄ

խորհրդակցության բացման հանդիսավոր սույն արարողությանը ներկա էր նաև ՀՍՍՀ Միենիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարյանը:

Հանդիսավոր իրադրության մեջ և սրտագին մթնոլորտում Հայոց Հայրապետը ջերմորեն ողջունեց խորհրդակցության բոլոր մասնակիցներին՝ բարիգալստյան և ողջունի սիրալիր հետևյալ խոսքով.

ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ՎԵՀԱՐԱՆՈՒՄ
ՈՒՂՂՎԱԾ ՀԱՄԱՕՐԹՈՂՈՒՅՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
ՄԱՍՆԱԿԻՑՆԵՐԻՆ

(1975 թ. սեպտեմբերի 17)

Սիրեցյալ եղբայրներ Մեր ի Քրիստոս,

Հանուն Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցվո Մենք ուրախ ենք ողջունելու ձեզ ս. Էջմիածնի մեջ երջանիկ առիթով մը: Դուք՝ ներկայացուցիչներդ Արևելքի օրթոդոքս եկեղեցիներու և Ժնևի եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի կեդրոնի, հավաքված եք այստեղ՝ զբաղվելու համար ձեր օրակարգի հարցերով, որոնք պիտի ուսումնասիրվին ու պարզաբանվին այստեղ ձեր աշխատանքներու ընթացքին, և ապա ձեռք բերված արդյունքներով մեր եկեղեցիները պիտի ներկայանան շուտով Նայրոբիի հինգերորդ համագումարին: Մենք կկարծենք, որ այս խորհրդակցության աշխատանքի արդյունքները քալլ մը դեպի առաջ պիտի տանին քրիստոնեական եկեղեցիները, Նայրոբիի համաժողովի ընդհանուր նպատակներու իրագործման ճանապարհի վրա: Կրկին անգամ բարի ժամանում կմաղթենք ձեզի ս. Էջմիածին ու նաև հաջողություններ ձեր աշխատանքներուն մեջ:

Նայրոբիի համագումարի հիմնական թեման՝ «Քրիստոս կազատագրե և կմիացնե», չափազանց նշանակալից և խորիմաստ կթվի Մեզ: Ազատագրել և միացնել. այս գաղափարներու զուգորդումը Մենք շատ այժմեական կգտնենք: Այն համոզումն ունինք, որ եկեղեցիները իրենց առաքելությունը հաջողությամբ կատարելու համար արդի աշխարհի մեջ, անհրաժեշտ է, որ առարկայորեն դիտեն աշխարհի մեջ տեղի ունեցող բոլոր երևույթներն ու իրադարձությունները և հասկնան զանոնք, մանավանդ աշխարհի մը մեջ, որ անընդհատ խոր հեղաշրջումներու մեջ կգտնվի: Եվ ահավասիկ ազատագրում և միացում գաղափարները, այս իմաստով, այժմեականությունն ունին նաև այսօրվա հեղաշրջման ընթացքի առնչությամբ: Օրինակի համար, նույն այս գաղափարները ուրիշ ոգիով, այլ ճանապարհներով, իրագործել կձգտի ընկերվարական շարժումը աշխարհի մեջ: Համաձայն ընկերվարական ուսմունքի տեսության և պրակտիսի, մարդը պետք է ազատագրել մարդու շահագործումեն, իսկ արտադրության միջոցներու համայնացումով ալ պետք է ստեղծել հավաքական տնտեսություն. ուրեմն միատեղ աշխատանքի ճանապարհով՝ միավորում ազատագրված մարդոց: Ահավասիկ ընկերվարական մոտեցում մը ազատագրման և միացման գաղափարներու: Այստեղ հարց կծագի. Մենք, իբրև քրիստոնյաներ, որ կաշխատինք հստակել, կյանքի կոչել նույն սկզբունքները քրիստոնեական տեսակետե, ի՞նչ հարաբերություն կարող ենք գտնել քրիստոնեական և ընկերվարական մոտեցումներու միջև ազատագրում և միություն գաղափարներու առնչությամբ: Արդյոք պետք է հակադրվի՞նք ընկերվարական մոտեցումին, պետք

է անտեսեալ՝ զայն բոլորովին, թե գուցե պետք է փնտրենք մոտեցման և հաշտեցման եզրեր: Անձնապէս Մեր կարծիքով ուղիղ ճանապարհը այս երրորդ ճանապարհն է, որպէսզի Քրիստոսի պատգամը ավելի իրական ու արդյունավետ կերպով կարողանա կենսագործվի մեր օրերու և ապագա աշխարհի մէջ: Այս տեսակետէն մենք, իբրև քրիստոնյաներ, պետք է լավատես ըլլանք, որովհետև Քրիստոսի եկեղեցին երկու հազար տարիներու հսկայական փորձ ունի այդ առնչությամբ: Այդ երկու հազար տարիներու ընթացքին Քրիստոսի եկեղեցին բազմաթիւ և բազմապիսի հեղաշրջումներու մեջէն անցած է և դիմագրաված բոլոր դժվարությունները: Մենք կկարողանանք, որ մեր դարաշրջանի պարագան ալ այդ պիտի ըլլա: Հետևաբար լատենությամբ և մեր ուժերուն վրա վստահ՝ մոտենանք մեր օրերու աշխարհին, լավ հասկնանք բոլոր այս հեղաշրջումներու իմաստը և պատրաստվինք ապագայի համար, որպէսզի կարողանանք մեր պայմաններու համաձայն եկեղեցւոյ առաքելությունը շարունակել մարդկային կյանքի և պատմության մէջ: Այս ճանապարհի վրա մենք կարիք ունինք ամուր հավատքի, վճռական աշխատանքի և, ամեն բանէ վեր, անսահման և անպայմանաւոր սիրոյ անխտիր բոլոր մարդոց հանդէպ:

Այս մի քանի խորհրդածություններով կրկին անգամ կմաղթենք ձեզի բարի ժամանում սուրբ Էջմիածին: Թող Աստուծոյ օրհնէ ձեր աշխատանքները, թող Աստուծոյ օրհնէ եկեղեցիներու համաշխարհային խորհուրդի առաքելությունը արդի աշխարհին մէջ: Ամեն:

Հանուն համաօրոշոյն խորհրդակցության բոլոր ներկայացուցիչների շնորհակալության և երախտագիտության հետևյալ պատասխան խոսքով հանդես եկաւ դոկտ. Էմիլիո Կաստրոն:

ԴՈԿՏՈՐ ԷՄԻԼԻՈ ԿԱՍՏՐՈՅԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆ ԽՈՍՔԸ՝
ՈՒՂՂՎԱԾ ՀԱՅՈՑ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻՆ

(1975 թ. սեպտեմբերի 17)

Ձերոյ Սրբություն,

Հայաստանի Սոցիալիստական Հանրապետության կրոնական գործերի խորհրդի հարգելի պարոն նախագահ,

Սիրելի եղբայրներ ի Քրիստոս,

Թույլ տվեք, որ եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի և այստեղ ներկա եղող մեր պատվիրակության անունից խորին շնորհակալություն հայտնեմ այն հյուրընկալության համար, որ ընծայեցիք մեզ: Թեև Մոսկվայի վրա կուտակված ամպերը տասներկու ժամով ուշացրին եկեղեցիների որոշ ներկայացուցիչների ժամանումը այստեղ, սակայն Ձեր ընդունելության ջերմությունը ամեն բան հալեցրեց: Եկել ենք այստեղ համարյա աշխարհի չորս ծագերից և ներկայացնում ենք օրոշոյն եկեղեցիների մեծ ընտանիքի բոլոր ավանդությունները: Մեր մեջ ունենք ման ավետարանական եկեղեցիների մի փոքր ներկայացուցչություն՝ ավելի հարստացնելու համար այս հանդիպումը: Մեր Հանձնաժողովը, որն զբաղվում է այս աշխարհում կատարվող քրիստոնեական առաքելությամբ, հատուկ ուշադրություն է ցուցաբերում օրոշոյն եկեղեցիների նկատմամբ, որովհետև մենք գիտենք, որ ձեր եկեղեցիները առաքելական գործունեության երկարամյա փորձառություն ունեն, և այդ փորձառությունը երբ միանա ընդհանուր եկեղեցու փոր-

ձառությանը, կարող է կարևոր մի նպաստ և հարստացում ապահովել Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդին: Այդ դարավոր փորձառությունը, սակայն, բավական կղզիացած և առանձնացած է այսօր և անհրաժեշտ է, որ այն առաջ բերվի ուշադրությամբ:

Ծատ ուրախ ենք, որ այս հանդիպումը տեղի է ունենում Հայաստանի հողի վրա, սուրբ Էջմիածնում: Բայց անհրաժեշտ եղավ քսանհինգ տարի, մինչև որ այս իրողությունը կյանքի կոչվեց: Հույս ունենք այս մի քանի օրերի ընթացքում պեղել ձեր եկեղեցու հարուստ անցյալը՝ Աստծուն ավելի լավ ծառայելու կերպեր գտնելու համար:

Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի միջոցով մենք պարտականություն ենք ստանձնել պայքարելու աշխարհում արդարության և խաղաղության սուրբ գործի համար: Եթե այսօր Աֆրիկայում բազմաթիվ երկրներ ձեռք են բերել անկախություն, այդ գործում քիչ օգնություն չցուցաբերեց քրիստոնեական եկեղեցիների այս մեծ ընտանիքը:

Ձերդ Սրբությունը քիչ առաջ ամենայն կարևորությամբ անդրադարձավ աշխարհի այսօրվա հարցերին մոտենալու անհրաժեշտության մասին: Դրանք մեր սրտին շատ մոտ հարցեր են: Այսօր աշխարհում անհրաժեշտ պահանջ են արդարությունը և ազատագրությունը: Եվ շատ նշանակալից է, որ այս շրջանում մենք հավաքվել ենք այստեղ մեր արարողության և ծեսի նշանակությունը խորացնելու համար: Մեր կազմակերպության գործունեության ծրագրի հիմնական մասն է կազմում ճնշված ժողովուրդների ազատագրումը և պայքարը: Մենք ցանկանում ենք որոնել ու տեսնել, թե ի՞նչ կապեր կարելի է հաստատել մարդկային այդ ձգտումի և մեր արարողական ու պաշտամունքային կյանքի միջև: Աստված իր միածին Որդուն ուղարկեց մարդկանց փրկության համար: Մենք էլ նույն զգացումով պետք է մեզ առաքենք ի ծառայություն մեր մերձավորի և մեր նմանի: Ինչպե՞ս կարող ենք արտահայտել մեր այդ առաքելական զգացումը և պարտավորությունը պաշտամունքային կյանքի մեջ: Ինչպե՞ս կարող ենք հետաքրքրել այսօրվա մարդկությունը, որ Հիսուս Քրիստոսի մեջ կարողանա տեսնել ազատարար մի ուժ: Հաճախ մեր եկեղեցիները եղել են հիվանդանոցներ հոգևոր հիվանդների համար, կամ նույնիսկ շտեմարաններ՝ մեր շահածը պահելու համար: Մենք հաճախ մոռանում ենք, որ եկեղեցու իրական կյանքը այն սնունդն է, որ եկեղեցին պետք է տանի ամբողջ աշխարհին՝ սնելու և կենդանացնելու համար այն:

Մենք եկել ենք այստեղ միմյանց հանդիպելու, բախվելու, միմյանց ներշնչելու, մեր անցյալի փորձառությունները քննարկելու և ապագային նայելու լավագույն մի հայացքով: Եկել ենք ընկերային տարբեր սիստեմներ ունեցող երկրներից: Մեր եկեղեցիներն ապրում են ընկերային տարբեր պայմաններում, և մենք հավաքվել ենք այստեղ, իրար մոտ՝ տեսնելու, թե մեր եկեղեցիներն ինչպե՞ս կարող են զանազան և տարբեր միջոցներով իրենց մասնակցությունը բերել զանազան երկրամասերի քրիստոնեական կյանքին:

Ձերդ Սրբություն, Դուք հիշեցիք, որ ապրում եք ընկերվարական սիստեմի մեջ: Մենք ծարավն ունենք գիտենալու, թե ինչպե՞ս ընկերվարական վարչաձևի տակ ձեր եկեղեցին կարող է շարունակել և շարունակում է իր առաքելությունը քրիստոնեական ամբողջական ոգով: Ես գալիս եմ Հարավային Ամերիկայից, ուր մարքսիստական գաղափարաբանության և քրիստոնեական հավատի համակցությունը ամենակենսական հարցն է: Հարավային Ամերիկայում՝ Ուրուգվայում կամ Արգենտինայում, ապրում են հայեր,

որոնք խորապես քրիստոնյա են, բայց ոմանք միաժամանակ մարքսիստական գաղափարաբանությամբ տոգորված շատ գործունյա մարդիկ: Հարցը մեզ համար կայանում է ոչ թե քրիստոնեությունը հակադրելու ընկերային որևէ դրության, այլ քրիստոնեական առաքելությունը՝ շարունակելու ամեն տեղ աշխարհի վրա: Մենք հույս ունենք, որ ձեր եկեղեցու ավանդության հարստությունը և պատմական փորձառությունը պիտի օգնեն մեզ՝ ավելի հստակ պատկերացնելու մեր առջև դրված հարցերը մեր այս հանդիպման ժամանակ:

Ձերդ Սրբություն, ցանկանում ենք ներկայացնել Ձեզ մեր հանդիպման նախապատրաստական աշխատանքների արդյունքը: Սա բնականաբար այն է, ինչ այստեղ մեր խորհրդակցությունից հետո պիտի ներկայացվի Ձեզ: Հույս ունենք, որ մեր աշխատանքների ավարտին, շաքաթվա վերջում, կրկին պիտի գանք Ձեզ մոտ՝ հաղորդելու, թե ահա ա՛յս է համեստ պտուղը մեր ժողովի:

Ինչպես գիտեք, քրիստոնեական եկեղեցիները սիրում են Պատմություն և Ավանդություն: Այս առիթով ահա Ձերդ Սրբությանն ենք ներկայացնում Պատմության և Ավանդության հարցերի շուրջ գրված դոկտ. Վիսերթ Հուֆթի՝ Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի առաջին քարտուղարի հուշերի գիրքը, որի հիման վրա էլ սկսում ենք մեր ուսումնասիրական աշխատանքները լավագույն մի ապագայի հեռանկարով:

ՆԻՍՏ Ա

Ծառերի փոխանակումից հետո հարգարժան պատվիրակները առաջնորդվեցին Վեհարանի երկրորդ հարկի դահլիճ, ուր տեղի ունեցան ժողովի հիստերը:

Ժամը 11-ին Վեհափառ Հայրապետը մուտք գործեց հիստերի դահլիճ՝ շրջապատված հայ եկեղեցու բարձրաստիճան ներկայացուցիչներով և Մայր Աթոռի միաբաններով:

Համաթոթոդքս եկեղեցիների սույն խորհրդակցության առաջին նիստը բացվեց Հայոց Հայրապետի աղոթքով և օրհնությամբ:

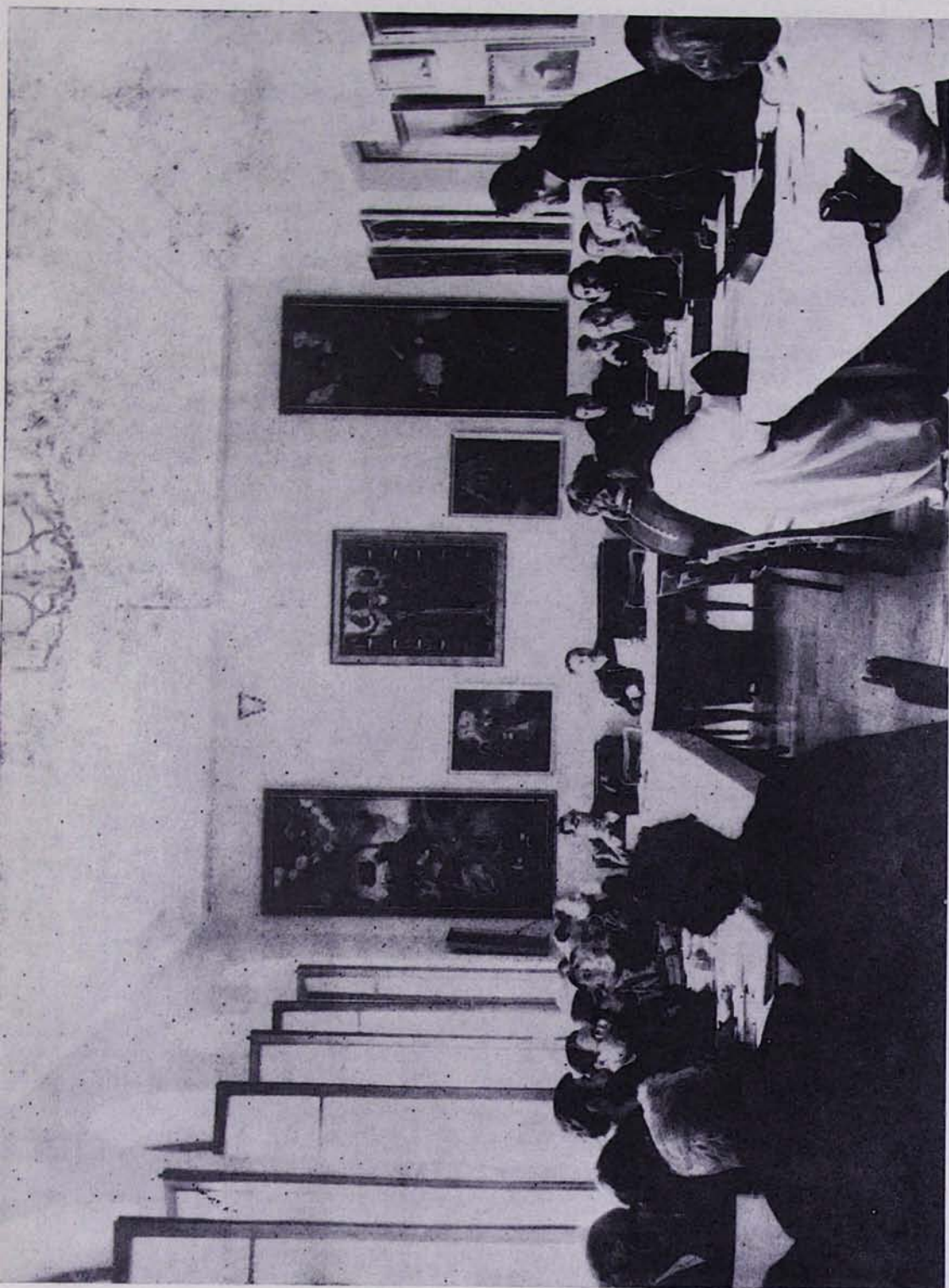
Առաջին նիստի հանդիսավոր բացումից հետո Հայոց Հայրապետը դահլիճից հեռացավ՝ լիակատար հաջողություն մաղթելով խորհրդակցության աշխատանքներին:

Ժողովի նախագահ տ. Ծահե արք. Աճեմյանը մեկ առ մեկ ժողովին ներկայացրեց անուններն ու հանգամանքները բոլոր պատգամավորների: Այնուհետև նախագահող սրբազանը, հանուն Հայոց Հայրապետի, կրկին բարի գալուստ մաղթեց բոլոր պատգամավորներին և ողջունեց նրանց ներկայությունը հայ եկեղեցու պատմական կենտրոն Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնում և աստվածաշնչական Արարատյան աշխարհում:

Ապա խորհրդակցությունն անցավ իր աշխատանքներին:

Սույն խորհրդակցության գլխավոր թեման էր՝ **Խոստովանել Քրիստոսին այսօր եկեղեցու ծիսական կյանքի միջոցով:**

Ներածական խոսքով առաջինը ելույթ ունեցավ ԵՀԽ-ի ներկայացուցիչ տ. Իոն Բրիան: Նա նշեց, որ ներկա խորհրդակցության բնաբանը ներշնչված է 1974 թվականի հունիսին Բուխարեստում կայացած խորհրդակցության աշխատանքային Գ խմբում քննարկված հարցից, խորհրդակցություն, որը նվիրված էր սուրբ պատարագի խորհրդի ծեսին և

ՀԱՄԱՐԹՈՐՈՐԻՔԱՆ ԽՈՐՀՐԱԿԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ՆԻՍՏԵՐԻՑ ԼԻ ՊԱՆ. ՆԱԽԱԳԱՐԱՆ՝ Տ. ՇԱՀԵՆ ԱՐԳԻՊ. ԱՃԵՄՑԱՆ

նշանակությունը: Հարգելի պրոֆեսորը շեշտեց, որ սույն խորհրդակցությունը քննության պետք է առնի վերոհիշյալ բնաբանը հիմնականում երեք երեսներով.

Ա. Վկայություն և պաշտամունք.

Բ. Ավետարանի քարոզությունը պաշտամունքի միջոցով.

Գ. Պաշտամունք և ոգեկանություն:

Պրոֆ. Իոն Բրիան իր ներածական խոսքը եզրափակեց՝ շեշտելով, որ այստեղ են հավաքվել տարբեր ծիսական ավանդություններ ունեցող օրթոդոքս եկեղեցու ներկայացուցիչներ՝ արտահայտելու համար այսօր իրենց եկեղեցիների ծիսական կյանքի վկայության խորունկ իմաստը: Այս խորհրդակցությունում մեր հույսն է, — նշեց պրոֆեսորը, — այս ծիսական շրջանակի մեջ միայն հետազոտել Ավետարանի ներսից հնարավորությունները և սեղմ աղբյուրները: Այսօր եկեղեցու առաքելական գործը շատ բարդ և հրատապ հարց է: Խոնարհության ոգով մենք պետք է աշխատենք տեսնել, թե ի՞նչ տեղ է գրավում պաշտամունքը Հարության ազատարար պատգամը ժողովրդին հաղորդելու գործում, որտեղ էլ որ նրանք ապրելիս լինեն: Վաղվա եկեղեցու պատկերը հավանաբար կախում պիտի ունենա այն բանից, թե մենք ինչպե՞ս ենք մեկնաբանում և ապրում «հոգով և ճշմարտությամբ կատարված պաշտամունքը» ներկա ժամանակում:

Այնուհետև ֆրանսերեն լեզվով հետևյալ ընդարձակ և բովանդակալից զեկուցումով հանդես եկավ հայ եկեղեցու ներկայացուցիչ տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոսը՝ «Խոստովանել Քրիստոսին այսօր եկեղեցու ծիսական կյանքի միջոցով» հիմնական թեմայի շուրջ:

Տ. ՇԱՀԵ ԱՐՔԵՊ. ԱԾԵՄՅԱՆԻ ԽՈՍՔԸ

(1975 թ. սեպտեմբերի 17)

Թույլ տվեք, սիրելի բարեկամներ, որ հավաքվել եք այստեղ քննարկելու համար այսօրվա ծիսական կյանքի «խոստովանություն» երեսը, այս զեկուցումն սկսել՝ ոգեկոչելով ծիսական կյանքի մի գեղեցիկ օրինակ աշխարհի այս մասի անցյալից, ուր տեղի է ունենում այս պատկառելի ժողովը:

Արագած լեռան լանջերին գոյություն ունեն տարբեր դարաշրջաններից մնացած մի շարք վանքեր, որոնցից ամենաբարձրադիրը գտնվում է գրեթե լեռան կատարին, իսկ վերջինը՝ Էջմիածնից մի քանի կիլոմետր հեռավորության վրա: Այսօր բոլորն էլ կիսավեր վիճակում են: Պատմությունն ասում է, որ ամեն առավոտ, գիշերվա վերջին, դրանցից լեռան գագաթին ամենից ավելի մոտ գտնվող մենաստանը՝ Սաղմոսավանքը, ուժգին կերպով հնչեցնում էր իր զանգերը՝ արթնացնելու համար մյուս վանքերի վանականներին, որպեսզի բոլորը պատրաստվեն ողջունելու լուսաբացը սաղմոսերգությամբ: Արշալույսին երկրորդ մենաստանը՝ Հովհաննավանքը, իր զանգերի դողանջով ավետում էր Հայր Աստծուն մատուցված ժամերգության սկիզբը: Երրորդը՝ Կարմրավոր սուրբ Աստվածածինը, երբ արեգակը հայտնվում էր սարի կատարին, արձագանքում էր այդ դողանջին՝ ավետելով Աստուծո Որդուն մատուցված առավոտյան ժամերգության սկիզբը: Չորրորդ մենաստանը՝ Ծովակաթը, հնչեցնում էր իր զանգերը սուրբ Հոգուն մատուցված երրորդ ժամի ժամապատգամի սկզբին: Եվ ամա զանգերի վերջին դողանջը, տա-

րածվելով Էջմիածնի Մայր տաճարից, լցնում էր Արարատյան հովիտը՝ ավետելու համար պատարագի սկիզբը:

Առանձին մի կարոտով է, որ ոգեկոչում ենք զանգերի այս երգը, որն արթնացնում էր քրիստոնյա Հայաստան աշխարհը առավոտյան աղոթքի համար՝ լուսաբացից սկսած ողնկցելով օրվան և նույնանալով լույսին՝ գովերգելու համար Արարչի փառքը: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, երբ զանգակատները, երկնասլաց գեղեցիկ գմբեթները և եկեղեցիների քարերը երգում էին. «Առաւօտու օրհնութեանցն և փառաբանութեանցն արժանի արա զամենայն հաւատացեալս անուանդ քում սրբոյ»:

Այդպիսին էր հավատացյալների գերագույն իղձը: Առավոտյան նրանց առաջին գործն էր լինում երգել Աստուծո անվան փառքը: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, երբ ոչ մի արհեստավոր, ոչ մի գյուղացի աշխատանքի չէր գնում առանց եկեղեցի մտնելու՝ այնտեղ մի մոմ, մի շիթ լույս ավելի վառելու համար: Դա այն ժամանակաշրջանն էր, երբ մարդու կյանքի յուրաքանչյուր օրը իր կշռույթն ստանում էր տոնացույցի տոներով ու արարողություններով, ծոմապահություններով ու ինքնախարագանումներով, երբ յուրաքանչյուր առավոտը, մի սրբի կամ Քրիստոսի կյանքի մի դրվագի հիշատակումով, Աստծուն նվիրված մի օրվա ավետիսն էր տալիս: Ամեն եղանակ իր տոներն ուներ և ամեն ծամ՝ իր աղոթքը: Մարդն ապրում էր բնության ոլորտով և արևածագից սկսած մինչև մայրամուտ մասնակից էր լինում բնությանը՝ փառաբանելու համար իր Արարչին: Աստղերի և նրանց շարժման, երկրի և նրա եղանակների մեջ նա տեսնում էր աստվածային ուժի մի պանծացում, բնության կողմից կատարվող մի պաշտամունք, որին հետևելով էր իր պաշտամունքը՝ եկեղեցու պաշտամունքը, որ ամբողջացնում էր այն՝ սրբազան լեռան դիմաց կանգնեցնելով Մայր տաճարը, ամեն աղբյուրի կողքին՝ մի վանք—ակնաղբյուրը իր կրոնական կյանքի—և յուրաքանչյուր սրբի ճշարտների վրա՝ մի եկեղեցի: Եվ ամեն ինչ խաչի նշանն էր կրում իր վրա, որովհետև ամեն ինչ Աստծուն էր մատուցվում տիեզերական մի պատարագով:

Դա խոր արմատներ ունեցող մի եկեղեցու ծիսական կյանքն էր քրիստոնյա դարձած մի երկրում, որ հավատացյալ ժողովուրդը հուշակում էր Քրիստոսի անունը ու այն հուշակել էր տալիս բնությանը, որի մեջ և ապրում էր ինքը:

Ի՞նչ պատահեց, որ վանքերը դառնան ավերակներ, որ օրերն ու ժամերը կորցնեն իրենց ծիսական իմաստը, որ մարդու առավոտյան զարթոնքը դադարի փառահեղ մի արևածագ լինելուց, պանծալի մի հաղթերգ՝ խավարի ղեմ, լույսի գովաբանություն, այն լույսի, որը լուսավորում է նրա ամբողջ ներքին էությունը:

Ուղղափառ եկեղեցու ծեսը՝ ամենից գեղեցիկը, ամենից ամբողջականն ու նշմարիտը, աստիճանաբար նեղանալով, ամփոփվեց եկեղեցու պատերի, վանքերի առանձնության մեջ՝ դառնալու համար մի օրացույց, որը կարգավորում է այլևս ոչ թե ամբողջ ժողովրդի ջերմեռանդությունը, բոլոր հավատացյալների կրոնական կյանքը, այլ այն մի խումբ հոգևոր պաշտոնյաների երգերն ու աղոթքները, որոնք դեռևս հաճախում են եկեղեցի:

Ահա թե ինչու երբ ինձ առաջարկվեց այս զեկույցման թեման, ես ինձ հարց տվեցի. «Ի՞նչ է այսօրվա ծիսական կյանքի արտահայտությունը. ի՞նչ է նշանակում խոստովանել Քրիստոսին այդ ծիսական կյանքի միջոցով»:

Ծիսական կյանքով ապրել, նշանակում է, աստվածային շնորհով լցված և եկեղեցիով առաջնորդված, դառնալ կենդանի արվեստի մի գործ Աստուծո առաջ՝ չունենալով այլ նպատակ, քան լինել և ապրել Աստուծո ներկայությամբ: Նշանակում է կատարել Տիրոջ խոսքը և «դառնալ մանուկներ»: Նշանակում է մեկընդմիջոտ հրաժարվել չափահաս տարիքի կեղծ իմաստությունից, որ ամեն ինչում ուզում է միշտ մի նպատակ տեսնել: Նշանակում է համարձակություն ունենալ պարելու, ինչպես անում էր Դավիթը, երբ պարում էր Ուխտի տապանակի առաջ՝ անկասկած վտանգելով իրեն այդ սրբազան պարով, որ այս աշխարհի իմաստուն և խոհեմ մարդիկ չեն ճանաչում ու զվարճանալով հեգնում են այն՝ իրենց ծանր լրջության մեջ կորցրած լինելով ոգու ազատությունն ու երիտասարդությունը: Դավիթը նույնպես ստիպված եղավ տանել Մեղքոդի ծաղրը:

Ապրել ծիսական կյանքով, նշանակում է սպառել իր ժամանակը ի ծառայություն Աստուծո: Նշանակում է, Աստուծո աչքերի առաջ, գեղեցկության, ազատության և սուրբ ցնծության մեջ, շարունակել այն պարը, որ Աստված ինքն է տնօրինել:

Ի վերջո ուրիշ ի՞նչ կարող է լինել հավիտենությունը, քան այդ պարի կատարյալ իրականացումը: Մեր ճակատագրի երկնային կատարումն էլ «հավիտենական մի օրհներգությունն» չէ՝ միթե: Երկրի վրա այդ «հավիտենական օրհներգությունն»-ը՝ ծեսը, արտահայտությունը չէ՝ արդյոք «Աստուծո թագավորության», որ մարդու Որդին եկավ հաստատելու մարդկանց մեջ երկնքի թագավորության սրտկերի համաձայն: Իր սկզբնավորությունից իսկ եկեղեցին իր բոլոր ժամաացությունները կատարել է՝ հստակ նպատակ ունենալով երկրի վրա ստեղծելու այն սրբազան միջավայրը, ուր սրբացանքների երգը չի դադարում դեպի երկինք բարձրանալուց՝ ամբողջացնելու համար Աստուծո շուրջ բոլորված հրեշտակների երգը: Պատարագի սկզբին քահանան մինչև այսօր էլ այս ցանկությունն է հայտնում՝ ասելով. «Ի յարկի քում սրբութեան և ի տեղոջ փառաբանութեան, հրեշտակաց բնակարանիս և մարդկան քաւարանիս, առաջի աստուածընկալ և պայծառացեալ սուրբ նշանացս և սուրբ սեղանոյս խոնարհեալ երկիտլի երկիրպագանեմք. գտորբ և զհրաշալի զՏէրութիւնդ քո օրհնեմք և փառատրեմք. և քեզ ընդ երկնային զօրսն մատուցանեմք զօրհնութիւն և զփառս ընդ Հօր և ընդ Հոգւոյդ սրբոյ...»:

Իր ծագումից սկսած, դարեր ամբողջ, այսօր և այնքան ժամանակ, որ եկեղեցին գոյություն ունենա, նրա հասարակաց աղոթքը պիտի շարունակի խոսել հրեշտակների լեզվով. «Փառք ի բարձունս Աստուծոյ...»: Եվ այդ անելով՝ նա պիտի մնա որպես հավատի փառավոր, չդադարող մի խոստովանություն, որ նա պիտի արտահայտի ծիսական մեծարանքով:

Աստուծո ուղղված մեծարանքի իր առաջին արարքով, եկեղեցին այլ կերպ չի կարող արտահայտվել, քան ծիսականորեն: Արդ, յուրաքանչյուր ժողովրդի, յուրաքանչյուր ազգի, յուրաքանչյուր երկրի մեջ, ուր զարգացել է այդ անհրաժեշտությունը, ծեսն ստացել է զանազան ձևեր, ոճեր, արվեստի այնպիսի մի արտահայտություն և հնչեղություն, որ համապատասխանում է քրիստոնյա դարձած ժողովրդի խոր զգայնությանը:

Յուրաքանչյուր քրիստոնյա համայնք, դուրս գալով գեոմոսոգրաֆիկներից, նախ կազմակերպել է իր «սրբազան միջավայրը», իր աղոթատեղին՝ այնտեղ կատարելու համար իր ծեսը: Եվ սրբատեղին գետնից վեր է խոյացել հաղթականորեն, այնպիսի մի ճարտարապետությամբ, որ հատուկ է

եղել այն երկրին, որը կառուցել է այն՝ ամենուրեք սակայն արտահայտելով միևնույն մտահոգությունը մեր այս աշխարհը դրոշմելու փրկարար խաչին նշանով և իր գագաթին կրելու նույն պաշտպանող խաչը:

Դա ցավագին անհրաժեշտությունն է բացվել տենչացող ամեն ներաշխարհի: Արդ, առաջին դարերի մարտիրոս եկեղեցու համար, որ վերջապես ձեռք էր բերել արտահայտվելու իր ազատությունը, ներքին մի անհրաժեշտություն եղավ պոռթկալ իր հավատի խոստովանությունը ծիսական կյանքով սրբատեղիի մեջ և սրբատեղիի շուրջ: Սրբատեղին դարձավ ծեսի ամբողջացուցիչ մասը՝ վերածելով քարը աղոթքի պոռթկումի, հավատի արտահայտության, Քրիստոսի կյանքի հավիտենական վկայության: Նրա ներքնամասը ձգտեց լինել «երկինք երկրի վրա», «բնակավայր Հավիտենականի», «Սրբություն Սրբոց», սրբացած վայրը ներկայությամբ նրա, ով խոստացավ, ասելով. «Զի ուր իցեն երկու կամ երեք ժողովեալ յանուն իմ, անդ եմ ես ի մեջ նոցա»:

Այստեղ կանգ առնենք մի պահ՝ վերադառնալու համար մեզ զբաղեցնող երկու հարցերին. դրանք են՝ **այսօրվա ծիսական կյանքը և խոստովանել Քրիստոսին այդ կյանքի միջոցով:**

Եթե ծիսական կյանքը սկզբում էապես եղել է եկեղեցու հասարակաց մեծարանքն ու գոհաբանությունը՝ ուղղված Հայր Աստծուն, որն այնքան սիրեց աշխարհը, որ մինչև իսկ ուղարկեց իր միածին Որդուն, որն իր արյունը տվեց մեր մեղքերի համար, ուղղված նաև սուրբ Հոգուն՝ մեր հավատի հավիտենական ու կենդանարար Ծնչին,—և եթե սրբատեղին, որ գերազանցապես հավատի կոթողն է և աղոթքի վայր, շարունակում է մինչև այսօր համախմբել հավատացյալ ժողովրդին ծիսակատարության համար, հարցն այլևս ծիսական կյանքն արդարացնելու մեջ չի կայանում, այլ ուսումնասիրելու նրա իմաստը, նրա արտահայտության ձևերն ու ներգործությունը, մանավանդ երբ նկատի ունենանք ծեսն այնպես, ինչպես քրիստոնեական դարավոր կյանքն է զարգացրել այն իր գեղեցկությամբ ու արտահայտչական ուժով, հատկապես Արևելքում:

Հաճույքով է, որ հիշատակում ենք այստեղ Վատիկանի Բ ժողովի կողմից ձևակերպված հատվածն այդ մասին. «Յուրաքանչյուր ոք գիտի, թե ինչպիսի առանձնահատուկ սիրով են կատարում արևելքի քրիստոնյաները սրբազան ծեսը, մանավանդ պատարագի խորհուրդը, որ կյանքի աղբյուր է եկեղեցու համար և երաշխիք՝ երկնային փառքի: Դրանով է, որ հավատացյալները, եպիսկոպոսին միացած, մտնենում են Հայր Աստծուն Որդու միջոցով,—որ մարմնացյալ Բանն է, մեռած և փառավորված,—սուրբ Հոգու հեղմամբ: Այդպիսով նրանք հաղորդության մեջ են մտնում ամենասուրբ Երրորդության հետ և դառնում «հաղորդակիցները աստվածային բնության» (Ա. Պետրոս Ա, 4): Այսպես, ուրեմն, յուրաքանչյուր առանձին եկեղեցում Տիրոջ պատարագի խորհրդի մատուցմամբ կառուցվում ու մեծանում է Աստուծո եկեղեցին, և առանձին եկեղեցիների միջև հաղորդությունն արտահայտվում է համընդհանուր մատուցմամբ»:

Ընդգծում են «մանավանդ պատարագի խորհուրդը» բառերը, որովհետև պատարագի խորհրդով եկեղեցին աշխարհի առջև Քրիստոսին խոստովանելու արարքից առաջ է անցնում՝ նույնանալու համար Քրիստոսին, ապրելու նրա մեջ, դառնալու նրա սուրբ Մարմինը: Որովհետև քրիստոնեական պաշտամունքը էապես Հիսուս Քրիստոսի՝ Աստուծո և մարդու, մեր Փրկչի կողմից կատարված մի պաշտամունք է: Դա վճռական նշանակություն ունեցող

մի իրողություն է, որը, քրիստոնեական հեռանկարի վրա, արմատապես փոխակերպում է մարդու կրոնական կեցվածքի ներքին տվյալները: Աստուծո մարդեղությունը այն գլխավոր եղելությունն է, որը որոշում է քրիստոնեական պաշտամունքի առանձնահատկությունը: Քրիստոսի ներկայությունը սուրբ պատարագը մատուցող քահանայի անձի մեջ, Քրիստոսի ներկայությունը հաղորդական հացի և գինու կերպարանքի մեջ, Քրիստոսի ներկայությունը եկեղեցում քարոզված իր կենդանի խոսքով,—ահա եղյակ ներկայություն, որը, ավելի քան Քրիստոսին խոստովանելը, երաշխավորում է նրա իրականությունը:

Ներկայության այս բոլոր եղանակներից, որ թվարկվեցին, ամենից ավելի հացի և գինու կերպարանքի մեջ արտահայտված Քրիստոսի ներկայությունն է, որ հասնում է իրականության ամենաբարձր աստիճանին: Դա, անկասկած, խորհրդանշական ներկայություն է, քանի որ արտահայտվում է հացի և գինու խորհրդանշանների միջով, բայց դրանով նվազ իրական և գոյացական մի ներկայություն չէ:

Սուրբ պատարագի մատուցման արարքով, պատարագող քահանայի և ոչ թե սրբագործված տարրերի մեջ է, որ Քրիստոսը ներկա է դառնում որպես քահանա իր պատարագի: Այստեղ Քրիստոսի ներկայությունը իրական և գոյացական չէ, ինչպես հաղորդական հացի և գինու կերպարանքի մեջ, այլ խորհրդանշական և պաշտոնակատարական: Պատարագիչը, որպես այդպիսին, Քրիստոսին է ներկայացնում, Քրիստոսի դերն է կատարում: Նա պատարագ է մատուցում, պաշտամունք կատարում Քրիստոսի անունից, Քրիստոսի փոխարեն:

Ոմանք մեղադրում են ձեռները՝ առարկելով, որ դրանք հեռացել են իրենց ժողովրդական ծագումից և վերածվել մեքենական ազդեցություն գործող գրեթե մոգական տարազների, որոնք արտասանվում են անհասկանալի դարձած մի լեզվով, և որոնց ամբողջ ազդեցությունը կայանում է միայն իրենց խորհրդավորության և անցյալի հրապույրի մեջ: Ուրիշներ դրանք համարում են շատ գաղտնախորհուրդ՝ իրենց ներքին նշանակությամբ, որովհետև Արեւելքի եկեղեցիներից յուրաքանչյուրն ունի մի ամբողջական ծես՝ իր լեզվով, երգերով և պաշտամունքային առանձնահատուկ հորինվածքով, որոնք ստեղծվել են ըստ այն ժողովրդի ճաշակի ու խառնվածքի, որին նա ծառայում է: Երբեմն այս եկեղեցիներից մի քանիսի մեջ ծեսը հասել է իր զարգացման գագաթնակետին ժողովրդի որոշ ծաղկուն մի ժամանակաշրջանում և քարացած մնացել է մի ձևի մեջ, որը համարվել է կատարյալ, մինչդեռ այդ ժողովրդի լեզուն, սովորությունները, կյանքի պայմանները և ամբողջ քաղաքակրթությունը բարեշրջում են ապրել:

Երրորդ մեղադրանքն այն է, որ այն ծեսը, որ մենք փորձեցինք ներկայացնել որպես «օրհներգություն», առավոտյան և երեկոյան ժամասացություն, մանավանդ որպես սուրբ պատարագ, իր պատգամը բերում է միայն մասնավոր մի եկեղեցու հավատացյալներին՝ իր խոստովանական առաքելությունը կատարելով միայն տվյալ եկեղեցու հենց ներսում. մեկ խոսքով՝ այն չունի արտաքին ճառագայթում: Պետք է քո եկեղեցուն պատկանած լինես, որպեսզի նրա պաշտամունքը քեզ գրավի ու ներքաշի իր ոգեկանության մեջ:

Այս երեք մեղադրանքները կարող են ամփոփվել միակ մի մեղադրանքի մեջ. այն, որ ծեսը, այսօրվա իր ծիսարանով, ենթակա է ներկայի հետ իր կապը խզելու վտանգին:

ժողովը, այսինքն՝ եկեղեցին, հրապարակով խոստովանում է Քրիստոսին:

Ծեսի այն տեսակը, որ դարեր ամբողջ ներշնչել է բոլոր եկեղեցիներին, հատկապես Արևելքի եկեղեցիներին, բյուզանդականն է: Այն եղել է նախատիպը, որի հիման վրա յուրաքանչյուր օրթոդոքս եկեղեցի վերստեղծել է իրենը, ըստ իր գեղարվեստական և ազգային ամենախոր ձգտումների: Բայց բոլորն էլ պահել են **Բանի** առաջավորությունը, այն ներդաշնակությունը, որը վերջնականապես հաստատված է եղել մարդու և ամեն կյանքի հավիտենական օրենքների միջև: **Բանի** այս առաջավորությունից է, որ բխում է նրա հիանալի պայծառությունը, նրա խորունկ խաղաղությունը: Այդտեղից է գալիս նաև այն, որ նա կարծես ամբողջապես լուծված է աստվածային ճշմարտության հայեցողության, պաշտամունքի և փառաբանության մեջ: Այդտեղից է նրա ակներև անտարբերությունը մեր առօրյա կյանքի մանր թշվառությունների հանդեպ: Այդտեղից է նրա ոչ շահագրգռված լինելը բարոյական դաստիարակության ու կրթության անմիջական ամեն ջանքով: Մեր եկեղեցիների ծեսի մեջ կա ինչ-որ բան, որ մոռանել է տալիս աստղերի, նրանց ընթացքի հավասարաչափ հավիտենության, նրանց անփոփոխ կարգի, խորունկ լուծյան և անհուն հեռավորության մասին: Այսուհանդերձ երևութապես է միայն, որ ծեսը թվում է, թե շահագրգռված չէ մարդու բարոյական կյանքով, նրա ջանքով և գործունեությամբ: Իրականում նա շատ լավ գիտի, թե ով որ ապրում է իր մեջ, տեղ է ճշմարտության, գերբնական ստողջության, ներքին խաղաղության, և թե նա, ով բաժանվում է իր սրբազան թագավորությունից՝ դիմագրավելու համար կյանքի փորձությունները, պիտի կարողանա այնտեղ ճառագայթել իր ուժը:

Ժամը 12-ին, փոքր ընդմիջումից հետո, գումարվեց խորհրդակցության Բ հիստը, որ տեղի ունեցավ մտքերի աշխույժ և հետաքրքիր փոխանակությունն ու. Ծաֆե արքեպիսկոպոսի վերոհիշյալ զեկուցման շուրջ, որին մասնակցեցին պատգամավորներից շատերը:

Մայր Աթոռի վանական սեղանատանը տրված ճաշկերույթից հետո, ժամը 17.30-ին, գումարվեց Գ հիստը, որ հանդես եկավ Կ. Պոլսի Տիեզերական պատրիարքության ներկայացուցիչ և Կալարբիայի միտրոպոլիտ տ. Էմիլիանոս Տիմիադիսը՝ «Աստուծո խոսքի քարոզությունը պաշտամունքի միջոցով» թեմային նվիրված ընդարձակ զեկուցումով:

Զեկուցումից հետո տեղի ունեցավ նույնպես մտքերի փոխանակություն:

Ժամը 18.30-ին Աստվածաշնչի միացյալ ընկերության ներկայացուցիչ Պոլ Ֆուետերը ելույթ ունեցավ «Աստուծո խոսքի տարածման անհրաժեշտությունը և նրա միջոցները ժամանակակից մարդկության մեջ» նյութի շուրջ:

Ն Ի Ս Տ Դ

Սեպտեմբերի 18-ին, հինգշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 9.30-ին, Մայր տաճարում դարձյալ տեղի ունեցավ Էկումենիկ աղոթք, որից հետո խորհրդակցությունը շարունակեց իր աշխատանքները:

Ժամը 10-ին Կիպրոսի օրթոդոքս եկեղեցու ներկայացուցիչ Դիոնիսիոս Կիկոտիս սարկավազը հանդես եկավ «Ծիսական ոգեկանությունն այսօր» թեմային նվիրված հետաքրքիր զեկուցումով, որից հետո նույնպես տեղի ունեցավ մտքերի փոխանակություն:

Ճաշից հետո, ժամը 16-ին, պրոֆ. Բ. Բորրիսկոյը (Ֆրանսիա) հանդես եկավ «Ծիսական կյանքի ոգեկան հիմքը» թեմային նվիրված ընդարձակ զեկուցումով:

Այս կարևոր թեմայի շուրջ ևս պատգամավորների միջև տեղի ունեցավ մտքերի աշխույժ փոխանակություն:

Նույն օրը, ժամը 17.30-ին, խորհրդակցությունը շարունակվեց աշխատանքային երեք առանձին խմբերում:

Երեկոյան ժամը 20-ին պատվիրակությունը Մայր տաճարում ներկա եղավ Հակոբի արարողության: Մայր տաճարի երգչախմբի արական խումբը, խմբավար Խորեն Մեխյանեջյանի ղեկավարությամբ, խոր ապրումով կատարեց խաղաղականի ժամերգության շարականներն ու երգերը:

Ն. Ի. Ս. Ս. Ե. Ե. Վ. Զ.

Սեպտեմբերի 19—20 օրերին խորհրդակցության աշխատանքները շարունակվեցին աշխատանքային վերոհիշյալ երեք խմբերում:

Ժամը 17-ին կայացավ լիագումար նիստ, որի ընթացքում պատվիրակների կողմից քննության առնվեցին աշխատանքային երեք խմբերում քննարկված հարցերի այդ արդյունքները, ապա ամփոփվեցին համապատասխան նախագծերի մեջ՝ ներկայացվելու համար Նայրոբիում կայանալիք ԵՀԽ-ի առաջիկա հինգերորդ համագումարին:

Սեպտեմբերի 20-ին, շաբաթ օրը, ժամը 12-ին, գումարվեց համաօրթոդոքս խորհրդակցության եզրափակիչ նիստը, ուր հանրագումարի քերվեցին խորհրդակցության աշխատանքների արդյունքները և պատրաստվեցին պաշտոնական փաստաթղթեր:

Ժամը 14-ին խորհրդակցությունը հաջողությամբ ավարտեց իր աշխատանքները: Բոլոր պատվիրակները, տ. Ծառե արքեպիսկոպոսի գլխավորությամբ, պաշտոնապես ներկայացան Հայոց Հայրապետին Վեհարանի ընդունելության դահլիճում՝ Նորին Սրբությանը հաղորդելու համար խորհրդակցության բարեհաջող ավարտի մասին:

Հայոց Հայրապետը գոհունակությամբ ընդունեց Մայր Աթոռում գումարված ԵՀԽ-ի «Համաշխարհային առաքելություն և ավետարանչություն» հանձնաժողովի կողմից նախաձեռնված սույն խորհրդակցության բոլոր մասնակիցներին և Իր ուրախությունը հայտնեց այս առթիվ՝ ասելով.

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ԽՈՍՔԸ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԱՎԱՐՏԻՆ

(1975 թ. սեպտեմբերի 20)

Այս պահուն Մենք շատ զգացված ենք և Մեր ուրախությունը կուգենք հայտնել, որ այսքան պատկառելի ներկայացուցիչներ Արևելյան օրթոդոքս եկեղեցիների հանձնաժողովից այցի գալ ու Էջմիածին՝ այստեղ իրենց ժողովը գումարելու համար:

Մեզ համար պատմական նշանակություն ունեցող հանձնի մի փորձառություն եղավ և իսկապես այս հանդիպումը առավել եղբայրական սիրո մի ջերմություն ստեղծեց մեր եկեղեցիների միջև: Մեր խորը գոհունակությունն ենք հայտնում բոլորիդ՝ ձեր ներկայության համար, և ուզում ենք ցանկալ, որ Աստուծո կամքով նաև ուրիշ առիթներով այսպիսի հանդիպումներ, հավաքություններ տեղի ունենան ու Էջմիածնում: Մենք միշտ սիրով պիտի սպասենք ձեզ նաև ուրիշ առիթներով:

Թող Աստված օրհնի ձեր գործը և ձեր առաքելության ճանապարհը:

Վստահ ենք, որ այս փաստաթղթերը, որոնց մեջ խտացած են Արևելյան եկեղեցիների մտածումները և սպասումները, տվյալ հարցերի կա-

պակցությամբ կարևոր վկայություններ պիտի լինեն Նայրոբիի ընդհանուր ասամբլեայի աշխատանքների ճանապարհի վրա:

Իսկապես մեր եկեղեցին ևս, Մենք էլ անձամբ, մասնավոր կարևորություն կընծայենք ծիսական արարողություններին՝ Քրիստոսի պատգամը կենդանի պահելու համար մեր հավատացյալ ժողովրդի մեջ:

Մենք էլ համաձայն պիտի լինենք շատերի հետ, որ մեր օրերում ծիսական տեսակետից որոշ հարմարեցումներ, որոշ փոփոխություններ կամ կըրճատումներ պետք է կատարվեն, սակայն ոչ երբեք հիմնականը զոհելով: Եվ ձեր Գ. թեման, մանավանդ այն, որ կվերաբերի ծեսերի միջոցով ոգեկանությունը պահպանելուն, Մեզ համար շատ կարևոր և խիստ էական կթվի:

Ահավասիկ այս գնահատականներով Մենք կրկին կշնորհավորենք ձեր աշխատանքը և ձեզ կմաղթենք Նայրոբիի մեջ լիակատար հաջողություն՝ ձեր մտածումների լիակատար իրականացման համար:

Ապա դուկտ. Էմիլիո Կաստրոն պաշտոնապես Հայոց Հայրապետին հանձնեց խորհրդակցությունում ընդունված բոլոր փաստաթղթերը և, հանուն ԵՀԽ-ի, շնորհակալություն հայտնեց հայ եկեղեցու պետի կողմից ցույց տրված հյուրընկալության համար:

ՀՈԳԵՎՈՐ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՄԵՐԳ ՄԱՅՐ ՏԱԺԱՐՈՒՄ

Նույն օրը, երեկոյան ժամը 18-ին, Մայր տաճարում, ի պատիվ խորհրդակցության մասնակիցների, տրվեց հոգևոր երաժշտության համերգ Մայր տաճարի երգչախմբի կատարմամբ՝ խմբավար Խորեն Մելիսանեջյանի գեղարվեստական ղեկավարությամբ:

Համերգի ծրագրում կատարվեցին հայկական, ռուսական, հունական և արևմտաեվրոպական հոգևոր երաժշտության դասական ընտիր նմուշներ:

ՀԱՆԴԻՍԱՎՈՐ Ս. ՊԱՏԱՐԱԳ ՄԱՅՐ ՏԱԺԱՐՈՒՄ

Սեպտեմբերի 21-ին, կիրակի օրը, առավոտյան ժամը 11-ին, Մայր տաճարում հանդիսավոր ս. պատարագ մատուցեց Հյուսիսային Ամերիկայի հայոց արևելյան թեմի առաջնորդ տ. Թորգոմ արքեպ. Մանուկյանը:

Ժամը 12-ին Հայոց Հայրապետը եկեղեցական թափոռով, որին մաս էին կազմում նաև համաօրթոդոքս խորհրդակցության պատվիրակները, Մայր տաճարի զանգերի դողանջի տակ, հանդիսավորապես առաջնորդվեց Մայր տաճար, որը լցվել էր հավատացյալ ժողովրդի հոծ բազմությամբ:

«Հայր-մեր»-ից առաջ Հայոց Հայրապետն առաջնորդվեց Ավագ խորան՝ բարոզելու և ողջունի Իր խոսքն ասելու Մայր Աթոռում գումարված խորհրդակցությանը մասնակցած հարգարժան պատվիրակներին:

ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ ՔԱՐՈՋԸ ՄԱՅՐ ՏԱԺԱՐՈՒՄ ՀԱՄԱՕՐԹՈՂՈՔՍ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹՅԱՆ ԳՈՒՄԱՐՄԱՆ ԱՌԻԹՈՎ

(1975 թ. սեպտեմբերի 21)

«Յանուն Հօր եւ Որդոյ եւ Հոգւոյն սրբոյ. ամէն»:

«Եկայք առ իս ամենայն վաստակեալք եւ բեռնատրք եւ ես հանգուցից զձեզ»:

Սիրելի հավատացյալ ժողովուրդ,

Մեր Տերը և Փրկիչը Հիսուս Քրիստոս իր քարոզչության ընթացքում մի հանդիսավոր առիթով իր շուրջը համախմբված բազմության այս խոսքերը ուղղեց՝ ասելով. «Եկեք ինձ մոտ բոլոր հոգնածներդ և բեռնավորվածներդ, որովհետև ես ձեզ պետք է հանգստացնեմ»:

Կոչ է անում Հիսուս բոլոր մարդկանց, և բոլոր ժամանակներին՝ նույն հրավերը ուղղելով բոլոր նրանց, ովքեր հոգնած են և բեռնավորված իրենց կյանքի ճամփաներում:

Միտելի ժողովուրդ, Հիսուս՝ Որդին Աստուծո, եկավ աշխարհ երկու հազար տարիներ առաջ՝ իբրև լրումն օրինաց և՛ մարգարեից՝ բացելու համար ճանապարհը մարդկանց հոգիների փրկության: Սակայն միաժամանակ նաև մարդկային երկրային կյանքի մեջ բերեց իր աստվածային հոգու խաղաղությունը և մխիթարությունը, որովհետև մարդիկ ծարավի էին այդ խաղաղության և այդ մխիթարության:

Ժամանակները փոխվեցին դարերի հոլովությամբ, հեղաշրջվեցին կյանքի պայմանները և ձևերը, տեղի ունեցան հեղափոխումներ երբեմն պեկոծումներով, սակայն միշտ, բոլոր ժամանակներում աշխարհի վրա բոլոր ծագերում մարդիկ միշտ մնացին հոգնատանջ, բեռնավորված, տարբեր և տարբեր տեսակի հոգնություններով, դժվարություններով, երբեմն տառապանքներով, երբեմն անարդարություններով, երբեմն վիշտերով և դժբախտություններով: Եվ ահավասիկ թե ինչքան միշտ և հավիտյան այժմեական է մնացել Հիսուսի հրավերը, որ բոլոր մարդիկ գան դեպի Որդին Աստուծո, որպեսզի գտնեն իրենց հոգու հանգիստը, խաղաղությունը, մխիթարությունը, փրկությունը:

Այսօր էլ այժմեական է գուցե ավելի քան երբեք Հիսուսի հրավերը՝ ուղղյալ մեզ բոլորիս, աշխարհի բոլոր մարդկանց և մանավանդ բոլոր քրիստոնյաներին, բոլոր եկեղեցիներին:

Եվ որպեսզի մենք քրիստոնյաներս և քրիստոնեական եկեղեցիներս ավելի միասնությամբ և եղբայրությամբ պատասխանենք Քրիստոսի հրավերին, վերջին տասնամյակներին հետզհետե ամրապնդվում է միությունը և եղբայրությունը քրիստոնյա եկեղեցիների միջև:

Դուք գիտեք հավանաբար հեռավոր անցյալի պատմությունից, թե միշտ այդպես չի եղել: Մարդկային տկարությունների հետևանքով, երբեմն էլ քրիստոնեական եկեղեցիներից անկախ քաղաքական պատճառներով՝ զրծտություններ, անհամաձայնություններ և երբեմն էլ արյունալի պատերազմներ տեղի են ունեցել քրիստոնյաների միջև:

Այդ ժամանակները հեռավոր անցյալին են պատկանում: Մեր դարաշրջանում այդ կացությունները վերջնականապես հեռացել են մեզանից: Բոլոր քրիստոնյաները, բոլոր եկեղեցիները այժմ գիտակցում են, թե ամենքն էլ միևնույն Աստուծո զավակներն են, և բոլոր քրիստոնյաները կազմում են հոգևոր իմաստով մի անբաժանելի ժողովուրդ, Աստուծո ժողովուրդ՝ անկախ իրենց տարբեր եկեղեցիների պատկանելիության: Եկեղեցիների միջև զարգանում է միության և եղբայրության գիտակցությունը, և այդ ոչ միայն տեսական իմաստով, ոչ միայն զգացական իմաստով, այլ նաև գործնական քայլերով, գործնական աշխատանքով:

Ահա այդպես է, որ մի քանի տասնամյակներն էլ վեր արդեն կյանքի է կոչվել համաշխարհային մակարդակով եկեղեցիների միության մի հզոր կազմակերպություն, որ կոչվում է Եկեղեցիների համաշխարհային խորհուրդ, որի կենտրոնը գտնվում է Զվիցերիո մայրաքաղաք Ժնևում: Եվ այդ կազ-

մակերայության մասնակցում են գրեթե բոլոր եկեղեցիները: Միշտ է, որ մի մեծ եկեղեցի՝ հոռմենական կաթողիկ եկեղեցին, ողղակիորեն տակավին չի անդամակցում այդ կազմակերպությանը, սակայն հարաբերությունները չափազանց սիրալիր են և նույնիսկ կա իրական գործակցություն այդ կազմակերպության և կաթողիկ եկեղեցու միջև, որով, կարծում ենք, մենք չենք սխալվի այսօր, եթե ասենք, թե բոլոր քրիստոնյա եկեղեցիները լուսավորված են, ոգեշնչված են միութենական ոգիով, այն, ինչ հունական հեռավանդ բառով կոչվում է «Էկումենե»: Ուրեմն մեր օրերին բոլոր եկեղեցիները ներշնչված են ու առաջնորդված Էկումենիկ ոգով, այսինքն քրիստոնեական եղբայրակցության, միության ոգով:

Պուք տեսնում եք, սիրելի հավատացյալներ, թե այսօր, մեր այս սուրբ տաճարի մեջ, Մեր կողքին գտնվում են բազմաթիվ բարձրաստիճան հոգևոր դեմքեր՝ եկած տարբեր երկրներից, ներկայացուցիչներ՝ տարբեր քրիստոնեական եկեղեցիների, որոնք բոլորն էլ անդամակցում են ԵՀԽ-ին: Նրանք եկել են այստեղ ոչ միայն պարզապես այցելության, այլ Էկումենիկ աշխատանքի: Վերջին 4—5 օրերի ընթացքում նրանք հատուկ ծրագրով գումարեցին ժողով ու զբաղվեցին կարևոր կրոնական-եկեղեցական հարցերով: Իրենց աշխատանքները վերջացրին երեկ, շաբաթ օրը, և այսօր Մենք հանդիսավորապես աղոթում ենք միասին, որպեսզի Աստված հաջողությամբ պսակի ԵՀԽ-ի բոլոր աշխատանքները և նրա սրբազան առաքելությունը հետզհետե առավել արդյունավետությամբ հառաջ ընթանա և արդի աշխարհի պայմաններում կենդանի պահպանվի Քրիստոսի Ավետարանը, Քրիստոսի պատգամը, որովհետև մենք՝ բոլոր մարդիկ, ճշմարտապես կարիքը ունենք Քրիստոսի ներկայության մեր կյանքում, որպեսզի մենք զգանք մեզ ավելի մխիթարված, ավելի զորացած, ավելի ազատ, ավելի լավատես ու ավելի հուսացյալ:

Հետզհետե առավել լուսավորված գիտակցությամբ, թե Քրիստոս՝ Որդին Աստուծո, է ճշմարտապես նաև Փրկիչը մեր հոգիների:

Սիրելի հավատացյալներ, բարձրաստիճան հոգևոր դեմքերը, որ գտնվում են այստեղ, պատկանում են տարբեր քույր եկեղեցիների:

Առաջին հերթին Մենք ուզում ենք հիշել հույն օրթոդոքս եկեղեցին, որի գլխավոր ներկայացուցիչը՝ միտրոպոլիտ Էմիլիանոս, գտնվում է Մեր կողքին, և որ բոլորի անունից ձեզ պետք է խոսի: Նա ներկայացուցիչն է Կ. Պոլսո Տիեզերական Պատրիարք Նորին Սրբություն Դեմետրիոսի:

Այստեղ են նաև ներկայացուցիչները ռուս պրավոսլավ եկեղեցու, ռումին օրթոդոքս եկեղեցու, մալաբար օրթոդոքս եկեղեցու, բուլղար օրթոդոքս եկեղեցու, սերբ օրթոդոքս եկեղեցու, Լեհաստանի օրթոդոքս եկեղեցու, Վրաստանի օրթոդոքս եկեղեցու, Կիպրոսի և Ֆինլանդիայի օրթոդոքս եկեղեցիների, ինչպես նաև ներկայացուցիչները Ժնևի կենտրոնից, հարգարժան անձնավորություններ հոգևոր և աշխարհիկ, որոնք բոլորը մասնակցեցին այնքան ծրագրությամբ և իմաստությամբ այս ժողովի աշխատանքներին:

Այստեղ են նաև, անշուշտ, մեր՝ Հայաստանյայց ս. եկեղեցու ներկայացուցիչները Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնից, Երուսաղեմի պատրիարքությունից, Մեծի Տանն Կիլիկիո Աթոռից, Միացյալ Նահանգներից:

Ս. Էջմիածնում այս օրերին մի անգամ ևս խորհրդանշվեցին այն եղբայրական գործակցությունը և միասնության ոգին, որ կա և զարգանում է մեր օրերին եկեղեցիների միջև Էկումենիկ շարժման ատուվածահանո հասարակում:

Մենք այս սրբազան ստիթով մի անգամ ևս ողջունում ենք Մեր եղբայրներին ի Քրիստոս, մաղթում ենք նրանց աստվածային նորանոր ներշնչումներ, ուժ և եռանդ, որպեսզի ձեռք-ձեռքի տված հառաջ տանեն քրիստոնեական առաքելությունը այս աշխարհի վրա:

Մաղթում ենք և ցանկանում մաս, որ իրենց վերադարձին տանեն Մեր եղբայրական ողջույնը իրենց եկեղեցիների պետերին, Սրբազան Պատրիարքներին, կաթողիկոսներին և բոլոր Մեր եղբայրներին:

Թող Աստված օրհնի Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի առաքելությունը: Եվ թող Աստված միշտ զորավիզ և մարտակից կանգնի մեզ բոլորիս, որպեսզի մենք բոլոր ուժերով աշխատենք մեր պարտքը կատարել առ Աստված և դեպի մեր հավատացյալ ժողովուրդը այժմ և հավիտյանս. ամեն:

Այնուհետև, հանուն պատվիրակության, հետևյալ պատասխան խոսքով հանդես եկավ Կ. Պոլսի Տիեզերական պատրիարքության ներկայացուցիչ, Կալարիայի միտրոպոլիտ տ. Էմիլիանոս Տիմիադիսը:

ՄԻՏՐՈՊՈԼԻՏ Տ. ԷՄԻԼԻԱՆՈՍ ՏԻՄԻԱԴԻՍԻ ԽՈՍՔԸ

Զերդ. Սրբություն,

Սիրելի եղբայրներ և քույրեր:

Երկու հազար տարի առաջ Աթենք կատարած իր առաջին այցելության ընթացքում Պողոս առաքյալը հանդիպեց իր ժամանակի բարձր մտավորականության ներկայացուցիչների՝ իմաստասերների, գիտնականների և մեծ գրողների հետ, որոնք հավաքվել էին այնտեղ աշխարհի չորս ծագերից:

Գործք առաքելոց-ն ասում է, որ այնտեղ հավաքված գիտության մարդիկ, բոլորն էլ միևնույն ժամանակ աստվածավախ և աղոթքը սիրող մարդիկ էին, որովհետև աղոթքը նրանց կյանքի անբաժան մեկ մասն էր:

Այսպես է մասն Կարազան այսօր քրիստոնյա համայնքների մեջ, ուր արարողությունը գտնվում է եկեղեցու պաշտամունքի կենտրոնում:

Բայց ինչո՞ւ է արարողությունը և աղոթքը այդքան անհրաժեշտ մեր կյանքի մեջ: Որովհետև առանց աղոթքի մարդն ինքն իրեն զգում է առանձին, լքված, անպաշտպան և աննպատակ: Որովհետև առանց աղոթքի մարդը չի կարող բացատրել, թե ինչու է եկել այս աշխարհ, ինչ է այս կյանքի նպատակը և ի՞նչ է սպասում իրեն մահից հետո:

Սրբազան արարողությունն է, որ պատասխանում է այս երեք հարցերին:

Մարդը, որ աղոթքի միջոցով հարաբերության մեջ է Աստուծո հետ, առանձին չի զգում իրեն այլևս:

Մենք ապրում ենք իրարամերժ հասարակությունների մեջ, որովհետև նրանք մարդուն հեռացնում են Աստծուց:

Եվ երբ մարդը հեռանում է Աստծուց, հեռանում է մասն ինքն իրենից:

Այս է ողբերգությունը մեր օրերի:

Մենք ապրում ենք հուսահատության մեջ գտնվող ընկերության ծոցում, ուր մարդը չի գիտակցում, թե որտեղից է գալիս և ուր է գնում: Զենք կարող մի բացատրություն գտնել մարդու մասին՝ առանց վերադառնալու Աստծուն:

Մենք երջանիկ ենք, որ Մեր այս խոսքերն ողողում ենք Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու զավակներին:

Դուք բացառիկ մի հարստություն ունեք ձեր պաշտամունքային կյանքի մեջ. բայց մի՛ սոռանաք, որ եկեղեցին հիմնված է նահատակների արյան վրա, մեր նախնիքների ոսկորների և մեր պատմական առանցքի վրա:

Մի՛ մոռացեք, որ եթե ուզում եք պահել եկեղեցին, պետք է ձեր մեջ կենդանի մնա զոհողության ոգին, վկայության ոգին և իրական քրիստոնեական կյանքի ոգին:

Մեր եկեղեցու հայրերն ասում են, թե ինչպես որ ձուկը չի կարող ապրել ծովից դուրս, այնպես էլ մարդը չի կարող ապրել առանց կրոնական զգացմունքի և աղոթքի:

Սուրբ Հովհաննես Ոսկեբերանն իր քարոզներից մեկում ասում է, որ Աստված պետք ունի մարդուն՝ Իր Ավետարանը, Իր խոսքերը տարածելու համար: Այդ նշանակում է, որ մեզնից յուրաքանչյուրը պետք է զինվորագրվի Ավետարանի քարոզության գործին՝ մանավանդ իր շրջանակի մեջ:

Այստեղ գտնվող եկեղեցական բոլոր ներկայացուցիչների կողմից հայտնում ենք Ձերդ Սրբությանը մեր ողջույնը:

Ամուր կանգնեք ձեր հավատքի վրա:

Թող Աստված օրհնի ձեզ, հայ եկեղեցին, ձեր համայնքը և, մանավանդ, անասան պահի Հայաստանյայց եկեղեցին իր պետով՝ Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսով:

ՈՂՋԵՐԹԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹՅՈՒՆ

Ժամը 14.30-ին, ի պատիվ խորհրդակցության մասնակից պատգամավորության, տրվեց ողջերթի ընդունելություն՝ Հայոց Հայրապետի կողմից:

Ընդունելությանը ներկա էին պատվիրակության հայ և օտար բոլոր անդամները, ներքին թեմերի թեմակալ առաջնորդները և այլ հրավիրյալներ, որոնց թվում՝ տեր և տիկ. պրոֆ. Բարունակ Թովմազյանը ու տեր և տիկ. Գեղամ Տանձիկյանը՝ Բեյրութից:

Ընդունելությանը ներկա էր նաև ՀՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ Սարգիս Գասպարյանը:

Ծաշկերույթի ընթացքում Հայոց Հայրապետը մի անգամ ևս ողջունեց ներկայությունը Մայր Աթոռում գումարված համաօրթոդոքս խորհրդակցության մասնակիցների, օրհնեց նրանց աստվածահաճո գործունեությունը, նորանոր հաջողություն ցանկացավ ԵՋԽ-ի առաքելությանը և այս տարի նույնքերին՝ Նայրոբիում գումարվելիք 5-րդ համագումարի աշխատանքներին:

Ընդունելության ժամանակ ջերմ ելույթներով հանդես եկան տ. Էմիլիանո Տիմիադիս միտրոպոլիտը և Հելսինկիի Զոն միտրոպոլիտը, տ. Անտոնի և տ. Գևարգեզե Մար Օսթաթիոս եպիսկոպոսները, ավագ քահանա տ. Վիտալի Բորովյոյը, պրոֆ. Բորիս Բորբինսկոյը, դոցենտ տ. Պավել Ալեշ ավագ քահանան, տ. Միմոն Ռոմանչուկ վարդապետը, պրոֆ. Էմիլիան Զարնիչը, դոկտ. Գիրմա Վոլդեկիրկոսը և ուրիշներ:

Հայ եկեղեցու անունից ելույթներ ունեցան նաև տ. Ծաֆե արքեպիսկոպոս Աճառյանը և տ. Արամ վրդ. Քեշիշյանը:

Ծաշկերույթի ընթացքում ՀՍՍՀ Միմիստրների սովետին առընթեր հայ եկեղեցու գործերի խորհրդի նախագահ պրն. Սարգիս Գասպարյանը ողջունեց պատվիրակներին, որոնք աշխատում են նաև ժողովուրդների մերձեցման, փոխըմբռնման և աշխարհի խաղաղության համար:

Ողջերթի սույն ընդունելությունն ավարտվեց եղբայրական ջերմ միտմունքով:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆ ՀԱՅ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ ՀՈՒՇԱՐՁԱՆ

Սեպտեմբերի 21-ին, կիրակի օրը, ժամը 17-ին, պատգամավորությունը հանդիսավորապես այցելեց Ծիծեռնակաբերդում հայ մահատակաց հուշարձան և ծաղիկներ դրեց: Ապա պատվիրակության անդամները առանձին-առանձին խմբերով իրենց մայրենի լեզվով հոգեհանգստյան մասնավոր կարգ կատարեցին հայ բյուրավոր մահատակների հոգիների խաղաղության համար:

Երեկոյան ժամը 19.30-ին պատվիրակությունը Սպենդիարյանի անվան օպերայի և բալետի պետական թատրոնում ներկա եղավ Արմեն Տիգրանյանի «Անուշ» օպերայի ներկայացմանը:

ԱՅՑԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՄԵԿՆՈՒՄ

Սեպտեմբերի 22-ին և 23-ին, երկուշաբթի և երեքշաբթի օրերին, պատվիրակության անդամները այցելեցին Մայր տաճարի թանգարան, Վաղարշապատի պատմական վանքերը, եղան Գառնիում, ս. Գեղարդ վանքում, այցելեցին Էրեբունի թանգարան և պետական պատկերասրահ, եղան Բյուրականի հայրապետական ամառանոցում և մայրաքաղաքի այլ տեսարժան վայրերում:

Սեպտեմբերի 23-ին, երեքշաբթի օրը, պատվիրակության բոլոր անդամները հրաժեշտ տվեցին Մայր Աթոռին լավագույն և անմոռանալի տպավորություններով:

Սուրբ Էջմիածնում համաօրոթոդքս սույն խորհրդակցության գումարման առթիվ Մայր Աթոռի դիվանի կողմից հայ մամուլին տրվեց հետևյալ հաղորդագրությունը.

ՊԱՐԳԵՎ ԾԱՀԱԶՁԱՆ

Հ Ա Ղ Ո Ր Դ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի «Համաշխարհային առաքելություն և ավետարանչություն» հանձնաժողովի նախաձեռնությամբ և Նորին Սրբություն Ս. Տ. Վազգեն Ա Ամենայն Հայոց կաթողիկոսի հրավերով սույն թվականի սեպտեմբերի 16—21-ը Մայր Աթոռ ս. Էջմիածնում գումարվեց համաօրոթոդքս խորհրդակցություն:

Խորհրդակցությանը մասնակցում էին Կ. Պոլսի Տիեզերական պատրիարքության, Ռուսաստանի, Վրաստանի, Ռումինիայի, Բուլղարիայի, Սերբիայի, Չեխոսլովակիայի, Լեհաստանի, Ֆինլանդիայի, Կիպրոսի, Հնդկաստանի, Հունաստանի, Եթովպիայի և ԱՄՆ-ի օրոթոդքս եկեղեցիների ներկայացուցիչները:

Ժողովին մասնակցում էր նաև Հայաստանյայց առաքելական եկեղեցու պատվիրակությունը:

Համաօրոթոդքս սույն խորհրդակցությանը մասնակցում էին 33 ներկայացուցիչներ, այդ թվում նաև Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի Ժնևի կենտրոնի ղեկավար անձնակազմի անդամներ և խորհրդականներ:

Խորհրդակցության գլխավոր թեման էր՝ «Խոստովանել Քրիստոսին այսօր եկեղեցու ծիսական կյանքի միջոցով»:

Սեպտեմբերի 17-ին, չորեքշաբթի օրը, առավոտյան ժամը 9.30-ին,